

PERSPECTIVA MESTESUGĂREASCĂ

Citesc cu plăcere o piesă de teatru (viteza lecturii este extraordinară), după cum citesc cu plăcere un roman. Nimic mai încântător decât să citești o piesă de teatru bună, unde materialul este atât de condensat încât se apropie de concluziunea poeziei (astfel, nu ne mai mirăm că marii dramaturgi au fost, de regulă, mari poeți, în orice caz poeți dramatici, după o veche denumire abandonată). Să citești o piesă de teatru înseamnă să-ți lipești urechea de ușa de argint a lumii și s-o auzi vorbind fără mijlocitori care îți șoptesc că unul a zis și celălalt a spus, ca în proză, să ascuți rumoarea pură a lumii. Nimic neobișnuit: ce deosebiri sînt între un text destinat scenei și altul lecturii? Astăzi tot mai mulți regizori preferă unei piese de teatru scenariul propriu compuse pe baza unor romane celebre. Nici nu se poate imagina o discuție critică mai sterilă, de fapt provincială, decât aceea despre segregația genurilor literare. Marilor critici ai lumii nu le-a trecut prin minte să-l scoată pe Shakespeare sau pe Racine din literatură pentru că au fost autori dramatici. Doar erudiția provincială românească a putut născoci o asemenea dilemă. Sigur, cel mai important critic literar a scris, uneori, despre autorii dramatici fără să rezulte însă, cel puțin pentru dramaturgia contemporană și aceea dintre cele două războaie, un studiu sistematic.

Lacunele criticii literare în acest domeniu sînt atât de clare încît se strecoară bănulala unei lipse naturale de afinități. Într-un fel foarte șiret de a-și face din indiferență un titlu de glorie, critica și istoria literară trec sub tăcere dramaturgia cu aerul că "așteaptă capodopera". Alteori pare că le lipsesc cele mai simple mijloace de investigare. Cazul lui Ion Rotaru - autorul unei alături de istoria a literaturii contemporane - care nu știe cu exactitate nici măcar titlurile operelor citate este pe cît de ilustru, pe atît de supăător. Trăim de mai multă vreme într-o epocă a imperialismului criticii, iar faptul că literatura dramatică (sau, cu alt termen - care îl conservă nobila sa origine -, poezia dramatică) a fost despărțită de literatură nu a rămas fără consecințe strategice. Astfel că, în clipa de față, cel puțin în această parte a lumii, dramaturgia are un statut paradoxal: pe de o parte practicienii și teoreticienii teatrului par să fi ajuns la o quasi-unanimitate privind independența estetică a spectacolului față de literatura dramatică, pe de altă parte criticii literari au ajuns și ei la un consens tacit privind independența literaturii față de literatura dramatică. În practica vieții noastre culturale, acest paradox se manifestă printr-un "folclor" al neîncrederii față de dramaturgie, cu un amplu răsunset în presa de după decembrie 1989. Nu fac parte dintre cei ce "turbează" cînd aud cum este discreditată dramaturgia românească, fie clasică, fie, mai ales, contemporană, în asalturi reportericești bellcoase, pentru că sînt în general declarații ale unor oameni de teatru certați cu lectura și cu legile fundamentale ale discernămintului. Dacă nu au nici o scuză, o pot totuși invoca. El sînt încredințați că discreditînd în declarații publice dramaturgia contemporană nu numai că fac dovada intransigenței revoluționare, dar oferă tuturor compensația mult rîvnită pentru anii negri ai epocii sclavagiste cu mania ei Insuportabilă de a pune în scenă piese românești. Este adevărat, unii au retractat aceste declarații după o mai îndelungată chibzuință; alții își construiesc mai departe judecățile de valoare după "ce se aude prin tîrg", mai ales ce se aude dinspre corporația criticii literare, care, cum am văzut, nu are nici ea o părere prea bună despre dramaturgie, nu pentru că aceasta ar fi submediocră în absolut, dar nu a fost adoptată ca obiect de studiu. Îmi imaginez un dialog dintre cele câteva sute ce trebuie să fi avut loc între un mare regizor român venit sau nu din străinătate și un mare critic literar. Nici unul, nici celălalt nu știu mare lucru despre dramaturgia contemporană. Un titlu, două, un autor, doi, "dintre cei ce se pot juca în Europa". Prea puțin pentru apărarea acestei năpăstuite dar eroice porțiuni a literaturii. Năpăstuită pentru că cenzurarea dramaturgiei - mai trebuie oare să demonstrăm? - era dublă sau triplă (aceasta în funcție de numărul viziunilor) față de cenzurarea binevoitoare, adeseori prietenească, a unui roman citit de vreun confrate pe care valorile vieții l-au aruncat pe un post de redactor de editură. Absorbiți de vindicții, nici n-am avut timp să scriem destul despre acest subtil sistem de complicitate între cenzori și autori, care funcționa sistematic ca un fel de conjurație rozcrucistă împotriva unui inamic comun. Cu timpul, asemenea declarații au încetat să mă tulbure și am început să reflectez la ridicolul competenței ignorante. Ce-ar însemna asta? Că marele regizor Cutare este, fără îndoială, sau ar trebui să fie competent în domeniul literaturii dramatice dar nu este. La fel marele critic Ionescu, de o amănunțită competență în toate filioanele literaturii române în afară de acela al dramaturgiei, unde percepe fenomenul doar la nivelul capodoperei. Ridicolul unui asemenea plasament intelectual este imens și nu poți decît să surzi cu un strop de amărăciune.

Fără îndoială, raportul de privilegii dintre literatură și dramaturgie nu este unul dintre cele mai serioase subiecte teoretice, dar situația bizară a autorilor dramatici expulzați din literatură în numele purității literare și expediați în teatru de unde sînt din nou alungați în numele "teatrării", rămîne una dintre laturile cele mai vesele ale vieții noastre literare. Altfel, nimeni nu poate lua în serios o istorie literară din care lipsesc dramaturgii, de la Eschil la Albert Camus. Este inexplicabil tratamentul segregationist al unui domeniu care s-a aflat, prin nume ilustre, începînd de la "batalia de Hernani" prin Alfred Jarry, Ionescu, Beckett și așa mai departe, în avangarda literaturii moderne. Dar cînd oare nu s-a aflat dramaturgia în avangardă, dovedindu-se totdeauna un instrument subtil pentru vehicularea celor mai subtile idei? Dacă în practica vieții noastre literare există asemenea contradicții, este, probabil, și din cauza unei perspective înguste "meșteșugărești" asupra profesiunii critice de care toți ar trebui să ne simțim vinovați, o perspectivă ce ne obligă la infra-specializare, dar și a unei prejudecăți care expediază literatura pentru scenă în zona preară a scenariului, a "desfășurătorului" de spectacol, a libretului. Și, de ce nu?, și din cauza unei puternice tradiții a dramaturgiei ca lectură intermediară.

În ce mă privește, rămîn un cititor incorigibil de dramaturgie pentru că n-am simțit niciodată nevoia să disprețuiesc ceva pentru a afirma, prin dispreț, propriile priorități.

■ MIRCEA GHIȚULESCU